

vakıfları iyi durumdadır. Şehir merkezinde İbrâhim Bey'in vakfı olan imaret bulunmaktadır. Buradan her gün fakirler ve yabancılar yemek dağıtılır. Şehirdeki mescidlerden biri Gazi Dâvud Bey'in vakfidir; diğer iki mescidin kurucuları bilinmemektedir ve bunlar harap durumdadır. Salnâmeye göre Alasonya kazasında toplam yirmi bir cami ve mescid, 128 dükkân, yirmi han, iki hamam, bir imaret, bir medrese, on iki mektep, bir tekke ve toplam doksan sekiz kilise ile manastır vardır. Yine 1873'te, fakat bu defa daha eski bir bilgiye dayanarak Mostras Alassonia'yı Yanya eyaletinin Tırhala livâsında, Olimpos dağından gelen aynı isme sahip bir nehrin üzerinde yer alan bir pazar kasabası olarak zikreder. Şehirde 400 hâne bulunmaktadır ve İstanbul patrikliğine bağlı bir Ortodoks başpiskoposluğunun merkezidir. 1880'de resmî Yunan kayıtları Ellassona'da 300 (erkek ?) Yunan nüfusunun yanı sıra 900 Osmanlı'nın, üç kilise, üç cami, iki okul, altı han ve bir manastırın bulunduğunu kaydeder. Yarım saatlik mesafede olan Tsaritsena köyü Alasonya Piskoposluğu'nun merkezidir. Aynı vadide şehirden bir saat uzaklıkta 550 Osmanlı nüfusunu barındıran Ormanlı ve Pazarlı köyleri yer almaktadır.

1881'de Tesalya Yunanistan'a bırakıldığında Alasonya güçlü bir garnizon ve yeni bir gümrük idaresiyle Osmanlılar'ın sınır karakolu haline geldi. 1889'da Şemseddin Sâmî şehirde çoğunluğunu müslümanların, geri kalanını ise Yunanlılar'ın oluşturduğu yaklaşık 4000 nüfus bulunduğunu zikreder. Şehirde dört cami, üç mescid, bir mektep, bir imaret ve çok sayıda bağ ve bahçe vardır. Alasonya kazası 4523 hâne ve yarısı müslüman, yarısı Yunan olan yaklaşık 19.000 nüfusu ile altmış altı köyden meydana gelmektedir. Kazada

mescidlerle birlikte on beş cami, iki medrese, on iki mektep, bir tekke, 114 kilise ve manastır bulunmaktadır (*Kâmûsü'l-a'lâm*, I, 280-281). 1895'te Alman halkbilimcisi Gustav Weignad, Alasonya'yı verimli bir ovada hareketli bir hayatın yaşandığı, güçlü bir garnizonun yer aldığı, ağırlıklı olarak bir Türk yerleşimi şeklinde tasvir eder. Şehir bir kaymakamlık merkezidir, ayrıca burada bir Yunan konsolosu görev yapmaktadır. Hıristiyan nüfusu arasında Aromunlar (Vlaklar / Ulahlar) ve az miktarda Yunanlılar mevcuttur. Hz. Meryem Manastırını çok ilginç bir kütüphaneye sahiptir. Civar köylerde bulunan ve bütünüyle Yunanlı olduğu söylenen Tsaritsena köyü 500 hânedan oluşmakta ve köy sakinlerinin yarıdan fazlasını Aromunlar oluşturmaktadır.

I. Balkan Savaşı sırasında Alasonya, Yunan ordusu tarafından ele geçirilen ilk Osmanlı şehri oldu. 1923'te Lozan Antlaşması'nın sonucunda şehrin kalan son Türk sakinleri de Anadolu'ya göç etti. Camiler ve diğer eserler çürümeye yüz tuttu ve çoğunlukla yok olup gitti. Muharrem Paşa Camii harap bir halde olsa da Kıbrıs'ta yaşanan Yunan-Türk gerilimine bir tepki olarak narin minaresi 1963'te yıkılana kadar ayakta kalmıştı. 1980'lerde cami hiç de aslına uygun olmayan bir şekilde restore edildi ve tarihî bir eser olarak korundu. XVI. yüzyıla ait Evrenosoğlu İbrâhimbeyzâde Ahmed Çavuş taş köprüsü de korumaya alındı. Restore edilerek koruma altına alınan ve günümüzde Yerel Folklor Müzesi olarak hizmet veren bir diğer Osmanlı eseri geç Osmanlı dönemine ait (1881) âbidevi Osmanlı Gümrük İdaresi binasıdır. Ellassona bugün Larissa'ya bağlı bir idarî birimin merkezi olup 2011 yılı verilerine göre 7300 kişinin yaşadığı küçük bir kasaba durumundaydı.

BİBLİYOGRAFYA :

Yanya Vilâyeti Salnâmesi, sene 1288 (1873), s. 119-120; 367 Numaralı *Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-ili Defteri ile 114, 390 ve 101 Numaralı İcmâl Defterleri: 920-937/1514-1530* (haz. Ahmet Özkılınç v.dğr.), Ankara 2007, II, 252-256; Eviya Çelebi, *Seyahatnâme*, VIII, 188-192; a.e. (Dağlı), VIII, 85-86; E. Brown, *A Brief Account of Some Travels in Hungaria, Servia, Bulgaria, Macedonia, Thessaly*, London 1673, s. 46-47; D. Philippidis – G. Konstantas, *Geographia Neoteriki*, Vienna 1791 → Athina 1988, s. 170; W. M. Leake, *Travels in Northern Greece*, London 1835, III, 347; A. Boué, *La Turquie d'Europe*, Paris 1840; a.e.: *Die Europäische Türkei*, Wien 1889, s. 530; J. Ph. Fallmerayer, *Fragmente aus dem Orient*, München 1963, s. 301; C. Mostras, *Dictionnaire géographique de l'empire ottoman*, St. Pétersbourg 1873 → İstanbul 1995, s. 24; Kokkidis, *Odoiporiká Ipeirou kai Thessalias*, Athens 1880, s. 170-171; G. Weigand, *Die Aromunen*, Leipzig 1895, s. 208-209; C. Bigham, *With the Turkish Army in Thessaly*, London 1897; S. Lauffer, *Griechenland: Lexikon der historischen Stätten*, München 1989, s. 207-208; D. Palouras, "Customs House", *Ottoman Architecture in Greece* (ed. Ersi Brouskari), Athens 2008, s. 202; *Six Routes in the heart of Greece, Traveler Guide* (ed. K. Spanos), Thessaloniki (Zarzonis) 2005, s. 316-336, 350-351; H. W. Lowry – İsmail E. Erünsal, *The Evrenos Dynasty of Yenice-i Vardar: Notes and Documents*, İstanbul 2010, s. 47-48; M. Kemal Özerin, "Eski Bir Rûznâme'ye Göre İstanbul ve Rumeli Medreseleri", *TED*, sy. 4-5 (1974), s. 280; *Kâmûsü'l-a'lâm*, I, 280-281.

MACHIEL KIEL

ALEVÎ, Cemâleddin

(جمال الدين العلوِي)

(1945-1992)

Faslı İslâm felsefesi araştırmacısı,
muhakkik.

Fas şehrinde köklü Humeyân (حميان) kabilesine mensup bir aile içinde doğdu. Babası Fas şairlerinden ve şeriat mahkemesi kadılarından biridir. Fransız işgali altındaki ülkede ilk ve orta öğrenimden sonra 1963'te Rabat'ta V. Muhammed Üniversitesi'nin Felsefe Bölümü'ne kayıtdı. Burada Necîb Beledî ve Muhammed Azîz el-Habâbî gibi hocalardan ders aldı. Mezuniyet tezi Mısırlı âlim, Ezher şeyhlerinden Mustafa Abdürrâzık hakkındadır. 1974'te üniversiteden mezun oldu. 1976'da Fas Yazarlar Birliği'ne katıldı. Ertesi yıl araştırmalarda bulunmak üzere Paris'e gidip Sorbonne Üniversitesi'ne girdi. Burada Muhammed Arkoun'la birlikte çalıştı. 1980'de Fas'a dönünce iki yıl bir lisede öğretmenlik yaptı. Ardından Fas şehrindeki Sîdî Muhammed b. Abdullah Üniversitesi Edebiyat ve Beşerî İlimler Fakültesi'ne hoca olarak tayin edildi. Burada bir yandan sosyoloji ve psikoloji dersleri

Muharrem Paşa Camii'nin minaresi yıkıldıktan sonra 1990 yılına ait fotoğrafı (Machiel Kiel fotoğraf arşivi)

verirken bir yandan da İslâm felsefesi alanında tahkik ve neşir çalışmalarını yürüttü; yayımına başlanan *Mecelletü Külliyyeti'l-âdâb ve'l-‘ulûmî'l-insânîyye* adlı fakülte dergisinde editör oldu. 1988'de İbn Rüşd Araştırmaları Merkezi'ni kurarak buranın idaresini üstlendi. 12 Temmuz 1992'de kırk yedi yaşında Fas'ta öldü. *Arabic Sciences and Philosophy* dergisinin İbn Rüşd hakkındaki çalışmalarına ayrılan bir sayısı (V/1 [Mart 1995]) Alevî'ye ithaf edilmiştir.

Cemâleddin el-Alevî, kısa denilebilecek ilim hayatının önemli bir kısmını başta İslâm düşüncesinin iki önemli âlimi İbn Bâcce ve İbn Rüşd'ün eserleri olmak üzere tahkik ve neşirlere ayırmıştır. Ona göre bir filozofun düşünceleri onun sadece birkaç eserine dayanarak ortaya konamaz. Bundan dolayı âlimlerin eserleri önce dil bilimci titizliğiyle tahkik edilmelidir. Alevî İbn Bâcce'nin yayımlanmamış eserlerini kütüphanelerden tesbit ederek bu titizlikle neşretmiş, İbn Bâcce'ye isnad edilen bazı eserlerin ona ait olamayacağını da belirtmiştir (*Resâ'il felsefiyye*, s. 37 vd.). Onun İbn Bâcce'nin eserlerine özel bir önem vermesinin sebebi, İbn Bâcce ile aynı coğrafyada yaşamış olan İbn Rüşd'ün ondan oldukça fazla etkilenmiş olmasıdır. Alevî, sadece Aristo'nun bir şârihi sayılmaması gerektiğini düşündüğü İbn Rüşd'ün üzerinde ayrıca durur ve onun hakkında yapılan çalışmaları temelden sorgular. Alevî'ye göre İbn Rüşd'ün düşüncesi henüz tam anlamıyla ortaya konabilmiş değildir. Bunun en önemli sebebi onun özellikle psikolojiye dair yazılarının asıllarının halen yazma halinde bulunmasıdır. İbn Rüşd'ün eserlerinin önce tahkikli neşirlerinin yapılması, hem genel olarak İbn Rüşd araştırmalarının hem de İbn Rüşd'de akıl meselesinin halledilmesinin ön şartıdır (*The Legacy*, s. 805-806). *el-Metnü'r-Rüşdî* (s. 132 vd.) İbn Rüşd'e ait 108 eserin adını veren Alevî bunları kadîm felsefî-ilmî miras hakkında olanlar, Aristo'nun eserlerine dair olanlar ve genelde İslâm, özelde felsefî-kelâmî kültür mirası hakkındaki eserler olmak üzere üç bölümde ele alır. E. Renan'ın *Averroës et l'Averroïsme* adlı çalışmasından beri İbn Rüşd'ün Aristo'nun eserlerine yazdığı şerhlerin büyük şerhler, orta şerhler, küçük şerhler ve özetler şeklinde dört bölüm halinde ele alınmasını (*DİA*, XX, 273) yeterli bulmaz. Bunların yanında onun "makale" adını verdiği beşinci bir yazım biçiminden de söz etmek gerektiğini söyler (*el-Metnü'r-Rüşdî*, s. 139 vd.).

Eserleri. Monografi. 1. Vichetü nazari Muştafâ 'Abdirrâzık fi't-târîhi li'l-felsefeti'l-İslâmîyye. Müellifin Külliyyeti'l-âdâb'da (Rabat) 1974'te hazırladığı, Mustafa Abdürrâzık'ın İslâm felsefesi tarihindeki yeriyle ilgili basılmamış mezu-niyet tezidir. **2. Mü'ellefâtü İbn Bâcce** (Beyrut 1983, 1994). **3. Resâ'il felsefiyye li-Ebî Bekr İbn Bâcce: Nuşûş felsefiyye ğayru menşûre** (Beyrut 1983). **4. Maķâlât fi'l-manţık ve'l-‘ilmi't-ţabi'î** (Dârül-beyzâ 1983). İbn Rüşd'e ait eser in tahkikli neşridir. **5. Telhîşü's-Semâ' ve'l-‘âlem** (Fas 1984). İbn Rüşd'ün, Aristo'nun *De Caelo et Mundo* adlı eserine yazdığı orta şerhin İbrânî harfleriyle yazılmış Arapça metninin Oxford ve Leiden'da bulunan yazmalarına dayanan neşridir. **6. el-Metnü'r-Rüşdî: Medħal li-kırâ'e cedîde** (Dârülbeyzâ 1986). Cemâleddin el-Alevî, bu çalışmasında doğrudan İbn Rüşd'ün Arapça eserlerine başvurarak yeni bir kronolojik bibliyografya denemesi yapmıştır. 108 eserin yer aldığı çalışmada İbn Rüşd'ün elli altı eseri gözden geçirilip incelenmiştir. Alevî'ye göre diğer elli iki eser Arapça aslıyla günümüze ulaşmamıştır. Bunlardan bir kısmının yalnız Latince ve İbrânîce çevirileri, bir kısmının da sadece İbrânî harfleriyle Arapça metinleri intikal etmiş, bir kısmı ise kaybolmuştur. Müellifin bu çalışması son derece sistematik olması ve ilk kaynaklara dayanması bakımından önemlidir. **7. ez-Zarûri fi uşûli'l-fıkh ev Muħtaşarü'l-Müştaşfâ** (Beyrut 1994). Gazzâlî'nin eserine İbn Rüşd'ün yazdığı muhtasarın Escurial Library'de kayıtlı (nr. 1235) yazmasının neşridir. **8. Telhîşü'l-Âşâri'l-‘ulviyye** (1994). İbn Rüşd'ün Aristo'nun eseri için kaleme aldığı şerhin neşridir. **9. Telhîşü'l-kevn ve'l-fesâd** (1995). Yine İbn Rüşd'ün Aristo'nun eserine dair şerhinin neşridir.

Makale: Cemâleddin el-Alevî, İslâm felsefesiyle ilgili olarak bir kısmı kitapçık hacminde birçok makale, tebliğ, tahkik ve neşir kaleme almıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: "Min Telhîşü's-Semâ'î't-ţabi'î: Takşimü's-semâ'î't-ţabi'î li'bn Rüşd" (*Mecelletü Külliyyeti'l-âdâb ve'l-‘ulûmî'l-insânîyye bi-Fâs*, VII [1984], s. 205-255; eserin British Museum'daki [nr. 9061] yazmasının tahkikli neşridir); "el-Ġazzâlî ve teşekkülü'l-ħiţâbi'l-felsefî li'bn Rüşd" (*Mecelletü Külliyyati'l-âdâb ve'l-‘ulûmî'l-insânîyye bi-Fâs*, VIII [1986], s. 5-50); "İş-kâlül-‘alâķa beyne'l-‘ilmi't-ţabi'î ve mâ ba'de't-ţabi'a" (inde İbn Rüşd" (*Mecelletü Külliyyati'l-âdâb ve'l-‘ulûmî'l-insânîyye bi-Fâs*, özel sayı, X/3 [1988], s. 7-51);

"Medħal li-kırâ'ati'l-ħiţâbi'l-felsefî li'bn Rüşd" (*Âfâķ*, sy. 8 [Rabat 1981], s. 37-59); "Maķâle fi eşnâfi'l-mizâc ve naķdü mezhebi'l-Câlinûs" (*Maķâlât fi'l-manţık ve'l-‘ilmi't-ţabi'î*, Dârülbeyzâ 1983, s. 244-257); "Nazariyyâtü'l-burhân ve delâletühâ fi'l-ħiţâbi'l-felsefî li'bn Rüşd" (*Ĥalkatü vaşl beyne's-şarķ ve'l-ġarb: Ebû Ĥâmid el-Ġazzâlî ve Mûsâ İbn Meymûn*, Rabat 1986, s. 43-105); "el-Ġazzâlî ve'l-ħiţâbi'l-felsefî fi'l-ġarbi'l-İslâmî" (*al-Għazâlî: la rai-son et le miracle* [Paris 1987], s. 135-160); "The Philosophy of Ibn Rushd" (ed. Salma Khadra Jayyusi, *The Legacy of Muslim Spain*, Leiden 1992, s. 804-829).

BİBLİYOGRAFYA :

Cemâleddin el-Alevî, *Resâ'il felsefiyye li-Ebî Bekr İbn Bâcce*, Beyrut 1983; a.m.f., *el-Metnü'r-Rüşdî*, Dârülbeyzâ 1986; a.m.f., "The Philosophy of Ibn Rushd", *The Legacy of Muslim Spain* (ed. Salma Khadra Jayyusi), Leiden 1992, s. 804-829; M. Allâl Sînâsir, "Taşdır", İbn Rüşd el-Hafid, *ez-Zarûri fi uşûli'l-fıkh* (nşr. Cemâleddin el-Alevî), Beyrut 1994, s. 5-14; H. Daiber, *Bibliography of Islamic Philosophy*, Leiden-Boston 1999, I, 29-30; M. Hayr Ramazan Yûsuf, *el-Müstedrek 'alâ Tetimmeti'l-A'lâm*, Beyrut 2002, II, 149; Charles E. Butterworth, "An Account of Recent Scholarship in Medieval Islamic Philosophy", *Interpretation: A Journal of Political Philosophy*, XVI/1 (1988), s. 87-97; H. Bekir Karlıķa, "İbn Rüşd", *DİA*, XX, 273; A. von Kuegelgen, "Jamâl al-Din al-Alawî", *The Encyclopaedia of Islam Three*, Leiden 2009, fas. 2, s. 73-74; http://tribus-maroc.blogspot.com.tr/2011/10/blog-post_7726.html (erişim tarihi: 12.01.2015).

HİLAL GÖRGÜN

ALİ ABDÜLVÂHİD VÂFÎ

(bk. VÂFÎ, Ali Abdülvâhid).

ALİ ABDÜRRÂZİK (علي عبد الرازق)

Ali b. Hasen b. Ahmed
b. Muhammed b. Abdürrâzık
(1888-1966)

el-İslâm ve uşûli'l-ħüküm
adlı kitabıyla tanınan
Mısırlı düşünür ve siyasetçi.

Minyâ vilâyetine bağlı Ebûcîrc köyünde ilim ehli, varlıklı ve nüfuzlu bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Dedesinin dedesi Abdürrâzık'a nisbetle Âlü Abdürrâzık diye bilinen aile aslen Behnesâ bölgesinden olup kadılık makamını babadan oğula ellerinde bulundurmaktaydılar (Mustafa Abdürrâzık, s. 5-7, 13). Muhammed Abduh'un arkadaşlarından olan babası Hasan b. Ahmed de Ezher meznebu olup siyasî çevrelerde tanınmış bir şahsiyettir. Ali Abdürrâzık temel eğitimini köyündeki